
Relativizam

U povodu 90. obljetnice početka I. svjetskog rata

Već dulje vrijeme u svojim predavanjima i spisima kardinal J. Ratzinger razmišlja o razlozima dramatičnog opadanja interesa za kršćanstvo, a posebice za crkveno kršćanstvo, u zapadnim društvima, koje dovodi do slabljenja jedne od temeljnih sastavnica europskog kulturnog identiteta. Tako on npr. u predavanju održanom u svibnju ove godine u Biblioteci Talijanskog senata opisuje sadašnji civilizacijski trenutak Europe kao proces rastakanja prvotnih sigurnosti s obzirom na Boga, čovjeka i svemir te kao lako uočljivo nestajanje svijesti o postojanju nedodirljivih moralnih vrijednosti. Europa pa i čitav Zapad, tako glasi njegova dijagnoza, danas su zahvaćeni "patološkom" mržnjom prema sebi i svojim duhovnim tradicijama te u svojoj prošlosti vide još samo ono zlo i sramotno. Marginaliziranje kršćanske vjere, njezinih vrijednosti i njezinih institucija nosi sa sobom realnu opasnost "samorazaranja europske svijesti" (www.senato.it/att/eventi/ratzinger.htm - 24. 05. 2004).

U traganju za razlozima takva stanja Kardinal svojim suptilnim i često doista uvjerljivim analizama novovjekovnog uma i njegovih patologija dodaje u zadnje vrijeme (vjerojatno pod pritiskom islamističkog fanatizma?!) i govor o religijskim patologijama. Um i religija/vjera mogu razviti svoje potencijale i biti "pročišćeni" i "ozdravljeni" od svojih jednostranosti i sljepoća samo ako se međusobno nadopunjuju pa i "kontroliraju" (*Tracce*, 7, 2004., str. 19). Ono što međutim nije dovoljno posvijesteno u Ratzingerovim "etiološkim" razmišljanjima, koja su veoma često načelne naravi, jesu konkretne povijesne odgovornosti samih kršćana i njihovih institucija za aktualnu više nego defenzivnu situaciju kršćanstva u europskim zemljama. Jer ipak nije za sve ili pretežito odgovorna samo loša filozofija!

Prigoda da se progovori o jednoj povijesno prepoznatljivoj odgovornosti samih kršćana za sadašnje stanje bila je po svemu sudeći i 90. obljetnica početka Prvog svjetskog rata, koja se ovih dana komemorirala diljem Europe. Jer tog dalekog kolovoza 1914. počeo je ne samo najveći i najkrvaviji rat u dotadašnjoj povijesti čovječanstva nego je riječ o razornom srazu čije su geopolitičke, sociopsihološke, kulturološke, civilizacijske i religijske posljedice označile čitavo XX. stoljeće, a dijelom traju do dana današnjega. Zato, govoreći o tom "Velikom ratu", nije dovoljno samo spomenuti njegovih 9 milijuna mrtvih, još puno više milijuna duševno i tjelesno osakaćenih, golema razaranja čitavih pokrajina na bojišnim crtama, glad i bijedu većeg dijela pučanstva. Jednako je važno ukazati na to kako je još krvaviji Drugi svjetski rat u mnogo čemu bio izravna posljedica Prvoga svjetskog rata. Kasniji je rat bio, kako s pravom tvrdi njemački povjesničar H. U. Wehler, "planiran i pripreman" zato što su jedni bili fascinirani rezultatima Prvog svjetskog rata dok su drugi tim rezultatima bili deprimirani i duboko traumatizirani. Tako se može govoriti o "Drugom tridesetogodišnjem ratu" koji je trajao od 1914. do 1945. ([www.host1.tagesspiegel.de/newsticker/ticker/detail.php?id - 30.08.2004](http://www.host1.tagesspiegel.de/newsticker/ticker/detail.php?id-30.08.2004)).

Je li teza o Drugom tridesetogodišnjem ratu u svemu održiva, i nije toliko važno. No, zacijelo se u Prvom svjetskom ratu dogodilo nešto presudno za sudbinu kršćanske vjere u Europi, što će se još više akutizirati u Drugom svjetskom ratu. I upravo ovdje vidim određenu analogiju s dugim i nemilim ratom u XVII. stoljeću. Naime, u onom Tridesetogodišnjem ratu unutarkršćanske teološke podjele pothranjivale su višedesetljetno krvavo sukobljavanje imperijalnih ambicija onodobnih europskih velesila. Jedna od dalekosežnih posljedica tog inače nezapamćeno surovog rata bio je početak rastućeg odmaka intelektualnih elita od institucionalnog kršćanstva. Sve se više afirmiralo uvjerenje da umjesto u sebi razdijeljenoga i sukobljenoga kršćanstva, nesposobnog promicati mirni suživot među narodima, treba pronaći jednu djelotvorniju zajedničku vrijednosnu platformu. I upravo iz traganja za tim novim medijem vrijednosne komunikacije i konsenzusa rodilo se prosvjetiteljstvo, koje svoje povjerenje poklanja svima, zajedničkom ljudskom razumu. Daljnja povijest dobro nam je poznata!

U Prvom svjetskom ratu dogodilo se nažalost i opet jedno kobno nesnalazjenje kršćana kao i prije tri stoljeća. Ovaj put, istina, unutarkršćanske podjele nisu ulazile u popis motivacija sukoba. Dubinski razlozi "Velikog rata" bili su izrazito vezani uz nacionalni ekspanzionizam europskih država doveden do lucidnog i

beskompromisnog fanatizma. No, kršćani i njihove institucije u većini su se slučajeva dali zarobiti egoističnom perspektivom vlastite nacionalne interpretacije političke situacije u Europi i njezinom ratno-propagandističkom retorikom. Golema većina europskih kršćana aktivno je ili pasivno ulazila u neviđena ratna klanja, uvjereni da su istina i pravda, a time i sam Bog upravo na strani njihova carstva ili njihove republike. Pritom su konfesionalne razlike postajale sasvim nevažne, za razliku od onog prvog Tridesetogodišnjeg rata. Postojali su samo ratni saveznici i neprijatelji, naši i njihovi, a nikakva braća u vjeri. Mnoge kršćanske pa i katoličke tiskovine s jedne i s druge strane bojišnice, mnogi biskupi u svojim biskupskim pobudnicama pozivali su vjernike, posebno na početku rata, da budu spremni proliti krv u predstojećim bitkama protiv "podmuklih neprijatelja" koji su dijelom a ponekad čak i većim dijelom bili članovi iste Katoličke crkve. Slamanja značajnijih ofenziva bila su često liturgijski komentirana i u katoličkim crkvama zaraćenih neprijatelja, ali, jasno, s obrnutim predznakom. Dok su jedni Trojedinom zahvaljivali za pobjede "naših hrabrih vojnika", dotle su drugi molili na isti katolički način da Bog u predstojećim ratnim operacijama bude odlučnije s "našim kraljem i junačkom našom vojskom u ovom nametnutom ratu" itd. Jednom riječju, u te četiri godine poradi poistovjećivanja s interesima vlastitih nacionalnih politika katoličko crkveno zajedništvo, a ono nas ovdje na posebit način zanima, bilo je u mnogočemu razbijeno u mnoštvo nacionalno-egoističnih perspektiva. Pa ipak, jedan rat tolikih razmjera imao je sve potrebne odlike da bude doživljen kao "articulus stantis ac cadentis ecclesiae" koji je iziskivao nekakvu barem donekle ujednačenu katoličku ako već ne i općekršćansku prosudbu. Nažalost većina se europskih katoličkih i nekatoličkih crkava svojim držanjem priklonila krvavoj orgiji relativizma nacionalnih istina. Malo tu tmurnu prosudbu može promijeniti činjenica da se Pio X. trudio oko zaustavljanja katastrofe koju je njegov nasljednik Benedikt XV. nazvao "beskorisnim pokoljem" ili da su katoličke karitativne ustanove tijekom rata pomagale svakome i svugdje gdje im je to bilo omogućeno. Po svemu sudeći, europski su katolici u Prvom svjetskom ratu, u tome slični drugim kršćanskim crkvama, svojom podložnošću nacionalnim politikama i primarnim grupnim emocijama te nedostatkom proročke vidovitosti i evanđeoske hrabrosti dali značajan doprinos uvjerenju kulturnih i političkih elita da kršćanstvo i nije toliko djelotvorno u rješavanju velikih svjetskih napetosti i problema. Ali isto tako u ratnim okolnostima iskazana dramatična nesposobnost kršćana da izađu iz

stanja ovisnosti o zaslijepljenom relativizmu državno-nacionalnih perspektiva u poratnom je razdoblju, u sinergiji s ostalim čimbenicima kulturološko-civilizacijskog podrijetla, odigrala ulogu katalizatora u procesima potkapanja jedinstva, a time i pouzdanosti kršćanske istine o stvarnosti. Stoga se može reći da psihologijom grupe anestetizirano europsko kršćanstvo iz razdoblja Prvog svjetskog rata ima nesumnjiva udjela u procesima afirmacije veritativnog i vrijednosnog relativizma koji upravo u ove naše dane postaje sve više općim dobrom zapadnog svijeta.

I da završimo. Možda će procesi globalizacije, uza sve njihove upitnosti i dvoznačnosti, kako katolicima tako i ostalim kršćanima, ali i drugim velikim povijesno verificiranim religijskim tradicijama, olakšati da u budućim, za čovjeka i čovječanstvo odlučujućim zbivanjima i temama lakše nego u prošlosti dijaloški ujednače svoje prosudbe glede ciljeva i metoda vlastita djelovanja. Naime, globalno komunikacijsko umreženje globusa sve više privodi svijesti svijtu da je čovječanstvo između ostalog i jedna velika "ekumena patnje". Postajemo svjesniji da ne trpimo samo mi već i svi drugi, da nas mōre više ili manje isti strahovi i iste tjeskobe, da idemo ususret istoj završnici. Ljudska patnja je ona univerzalna perspektiva koja je možda kadra okupiti za zajednički stol sve fragmentarne interesne perspektive. Uostalom, u središtu interesa svake religije stoji upravo čovjek patnik! I upravo radikalnost tog naizgled banalnog uvida može i mora za nas kršćane postati katalizatorom jedne puno jednoznačnije, lokalnim interesima manje relativizirane interpretacije Evanđelja, koja će katkad zahtijevati od kršćana i spremnost na jedan više ili manje radikaln odmak od trenutačnih "viših" državno-nacionalnih interesa. Pritom mutatis mutandis mislimo na nešto analogno onome što je kardinal Ratzinger učinio kada je na ovogodišnjoj komemoraciji 60. obljetnice savezničkog iskrcavanja u Normandiji održanoj u Caenu ustvrdio da on kao Nijemac i katolik drži kako je "pravedni rat saveznika protiv Hitlerove Njemačke u konačnici bio na dobrobit onih protiv čije zemlje je bio vođen" (Kardinal Ratzinger zum D-Day, u. www.stjosef.at/simpnews/print.php?lang=de&layout=newsneu&newsnr=1259). Hod tim putem vjerojatno bi mogao na duži rok postati djelotvornim doprinosom kršćana ublažavanju ako već ne i prevladavanju aktualnog bujanja vrijednosnog relativizma, a time i ozbiljnijem uvažavanju samog kršćanskog navještaja u europskim razmjerima.

Nikola Bižaca